

М.В. КАБАЛЬ, Ю.Ю. БЕРКЕЛА
Карпатський біосферний заповідник
м. Рахів, Закарпатська обл., 90600, Україна

МЕРЕЖА ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ В ЛІСАХ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Кабаль М.В., Беркела Ю.Ю. **Мережа природоохоронних територій в лісах Українських Карпат: сучасний стан та перспективи розвитку.** – Природа Карпат: науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та Інституту екології Карпат НАН України. – 2021. – № 1(6). – С. 34–37.

Українські Карпати, однією з назв яких є "Лісові Карпати" – найбільш заліснений регіон України, понад 40% їх вкрито лісом. Ліси відіграють важливу природоохоронну, екостабілізуючу, середовищеутворюючу та соціально-економічну функцію. За допомогою аналізу відкритих даних засобами геоінформаційних систем нами проведено оцінку сучасного стану мережі установ та об'єктів природно-заповідного фонду у лісах Українських Карпат. Встановлено, що понад 28% від площі Карпатських лісів віднесено до територій та об'єктів природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ), однак на сьогодні для неї характерна значна кластерність і відсутність реальних екологічних коридорів між різними масивами. Тому, розширення площ лісових природоохоронних територій варто проводити дуже обережно, переважно за рахунок надання природоохоронного статусу пралісам, квазіпралісам та природним лісам або включення до складу ПЗФ лісових ділянок, які відіграють роль екологічних коридорів між різними лісовими заповідними масивами.

Ключові слова: Українські Карпати, ліс, природоохоронна територія, природний заповідник, біосферний заповідник, національний природний парк.

Kabal M.V., Berkela Yu.Yu. **Network of protected areas in the forests of the Ukrainian Carpathians: current status and perspectives of development**

The Ukrainian Carpathians, one of the names of which is "Forest Carpathians" – is the most forested region of Ukraine, more than 40% of the territory is covered with forest. Forests play an important conservation, ecostabilizing, environment-forming and socio-economic function. Using the analysis of open data by means of geo-information systems, we assessed the current state of the network of institutions and objects of the nature reserve fund (protected area system) in the forests of the Ukrainian Carpathians. It was established that more than 28% of the area of Carpathian forests belong to the territories and objects of the nature reserve fund (hereinafter – NRF), however today it is characterized by significant dispersal of clusters and lack of real ecological corridors between different massifs. Therefore, the extension of forest protected areas should be carried out very carefully, mainly by granting protected status to primeval, quasi-primeval and natural forests, or the inclusion into the NRF of those forest areas, which play role of ecological corridors between different protected forest massifs.

Key words: Ukrainian Carpathians, forest, protected area, nature reserve, biosphere reserve, national nature park.

Українські Карпати (або Східні Карпати) – центральна частина гірської системи Карпат, яка простягається з північного заходу на південний схід смугою 280 км завдовжки та на 110 км завширшки. Карпатські гори в межах України займають площу біля 35 тис. км² і розташовані у Закарпатській, Львівській, Івано-Франківській та Черні-

вецькій областях. Абсолютні висоти гірської системи коливаються від 120-400 м н.р.м. біля підніжжя гір, до 500-800 м н.р.м. у міжгірських улоговинах та до 1500-2000 м н.р.м. уздовж основних хребтів (Кагало, 2003).

Українські Карпати, однією з назв яких є "Лісові Карпати" – найбільш заліснений регіон України, понад 40% їх вкрито лісом

(Генсірук, 2002). Загальна площа лісів Українських Карпат складає 14 тис. км². У залежності від ґрунту, рельєфу, особливостей мікроклімату та домінуючого виду дерев, у лісах Українських Карпатах виділено 9 висотних поясів рослинності (Стойко, 2003), а у їх межах – 70 типів лісу (Герушинський, 1996).

Завдяки своєму географічному розташуванню у центрі Карпатської дуги (рис. 1), Східні Карпати виступають екологічним коридором між Західними та Південними Карпатами. Оскільки в долинах річок розташовані населені пункти, в яких проживає більшість населення і знаходиться відповідна інфраструктура, провідну роль для збереження біотичного різноманіття відіграють вкриті лісом гірські схили.

Об'єкти і методика досліджень

Об'єктом досліджень були природоохоронні території, які розташовані у лісах Українських Карпат.

Великі об'єкти природно-заповідного фонду, які мають спеціальну адміністрацію (природні та біосферні заповідники, національні природні парки) визначались у 2 етапи:

1-й етап – визначались сучасні межі. Для цього використовувались матеріали Державного кадастру територій та об'єктів

природно-заповідного фонду України, Відкритого кадастру природно-заповідного фонду України, а також дані, які наявні в самих установах ПЗФ.

2-й етап – у межах кожної установи, за даними супутникових зображень, виокремлювалась частина території, яка не є лісом – альпійські та субальпійські луки (полонини), населені пункти та ін. Невеликі нелісові об'єкти, які знаходяться в межах лісових урочищ (лісові дороги, галявини, скелі, тощо) залишались як частина лісових ландшафтів.

Малі лісові об'єкти природно-заповідного фонду, які не мають власної адміністрації і є частинами лісгосподарських підприємств (заказники, заповідні урочища, регіональні ландшафтні парки), а також території національних природних парків, біосферних і природних заповідників без вилучення у постійних користувачів, вибирались з бази даних лісовпорядкування лісгосподарських підприємств за допомогою аналізу інформації кадастру територій та об'єктів ПЗФ, обласних департаментів екології облдержадміністрацій Карпатського регіону, указів Президента та постанов обласних рад, інформації від науковців та природоохоронних неурядових організацій.

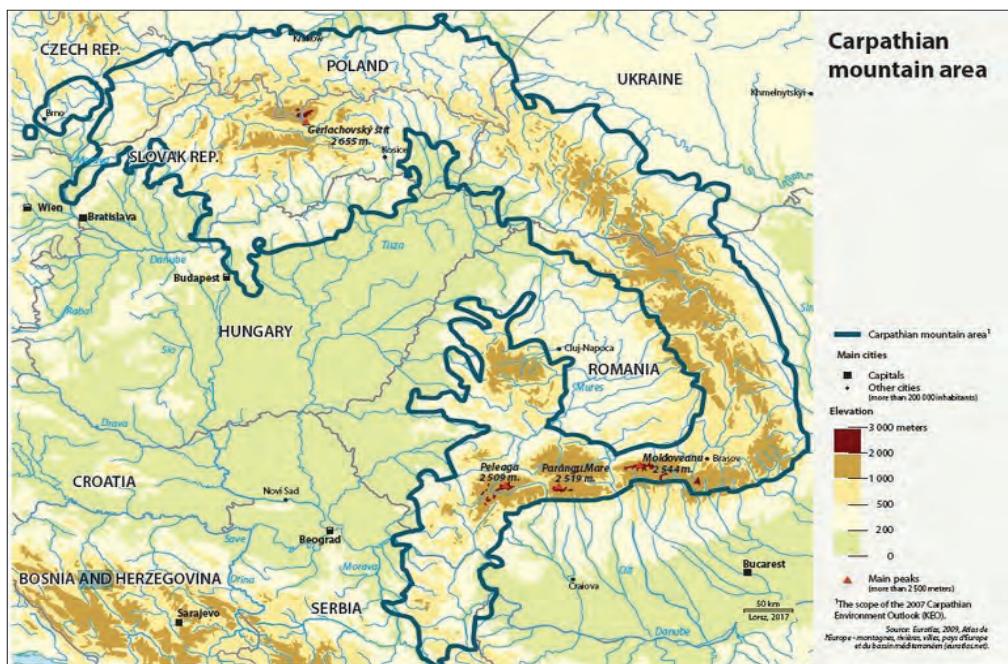

Рис. 1. Карпатські гори (<https://climate-adapt.eea.europa.eu/>)

Опрацювання матеріалів проводилось за допомогою геоінформаційних систем (ArcGIS).

Результати досліджень та їх обговорення

У межах Українських Карпат ми виділили 395 747 га лісових територій, що відносяться до установ та об'єктів ПЗФ (понад 28% від площі усіх лісів). З них переважна більшість – 73,2% (289 769 га) відносяться до установ ПЗФ загальнодержавного значення: 1 біосферний заповідник, 1 природний заповідник та 11 національних природних парків (табл. 1).

Решту заповідних лісів (105 978 га, або 26,8%) складають малі території та об'єкти ПЗФ України як місцевого, так і загальнодержавного значення, які не мають спеціальної адміністрації і знаходяться у підпорядкуванні лісогосподарських підприємств – заказники, заповідні урочища, лісові пам'ятки природи, лісові частини регіональних ландшафтних парків, тощо.

Як бачимо з карти (рис. 2), незважаючи на відносно велику частку природоохоронних територій (понад 28%) їх розташування є нерівномірним та між різними заповідними масивами є досить великі проміжки, в т.ч. і вкриті лісом землі, які не мають жод-

ного природоохоронного статусу, але мають важливе наукове і природоохоронне значення, як екологічні коридори.

На сьогоднішній день триває процес надання статусу природоохоронних територій (пралісових пам'яток природи) понад 20 тис. га пралісів, квазіпралісів та природних лісів, які розташовані за межами існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. За видовим складом – це переважно гірські ялинові ліси (масиви Чорногора, Мараморош, Чивчини, Горгани, північна частина Свидівця), іноді букові і яворово-букові ліси (масиви Красна, Боржава, Вулканічні Карпати, південна частина Свидівця, Бескиди).

Однак, залишається актуальним питання зменшення кластерності мережі природоохоронних територій.

Висновки

Лісові масиви Українських Карпат мають виняткову природоохоронну цінність як середовище існування для дуже багатьох видів. Крім того, вони відіграють важливу водорегулюючу, кліматорегулюючу, протиерозійну, рекреаційну та екоосвітню роль. Саме тому понад 80% усієї площі природоохоронних територій Українських Карпат зосереджено саме у лісових масивах.

Таблиця 1. Лісові заповідники і національні парки Українських Карпат

№	Область	Об'єкт ПЗФ	Загальна площа, га	Площа лісів, га
1	Закарпатська	Карпатський біосферний заповідник	58035,8	50009,0
2	Закарпатська	Національний природний парк "Зачарований край"	10451,4	9970,0
3	Закарпатська	Національний природний парк "Синевир"	43081,8	33891,0
4	Закарпатська	Ужанський національний природний парк	46147,3	33125,0
5	Івано-Франківська	Карпатський національний природний парк	50513,5	37517,0
6	Івано-Франківська	Національний природний парк "Верховинський"	12022,9	11684,0
7	Івано-Франківська	Національний природний парк "Гуцульщина"	32271,0	32532,0
8	Івано-Франківська	Національний природний парк "Синьогора"	10866,0	10107,0
9	Івано-Франківська	Природний заповідник "Горгани"	5344,2	4733,0
10	Львівська	Національний природний парк "Бойківщина"	12240,0	12407,0
11	Львівська	Національний природний парк "Сколівські Бескиди"	35684,0	35010,0
12	Чернівецька	Національний природний парк "Вижницький"	11238,0	11232,0
13	Чернівецька	Національний природний парк "Черемоський"	7117,5	7552,0
			335013,4	289769,0

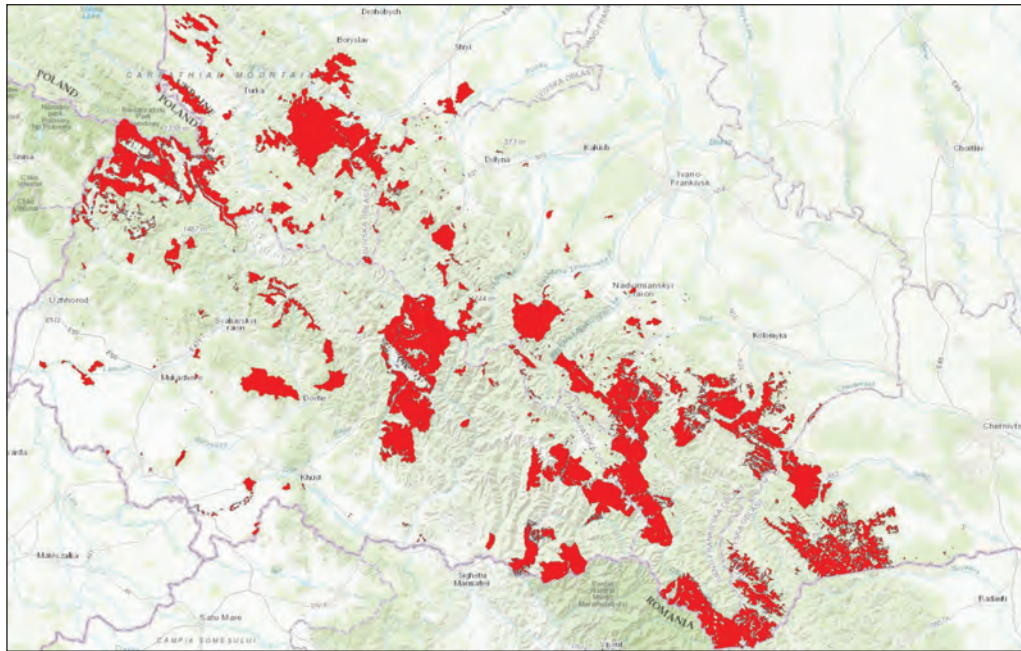

Рис. 2. Лісові природоохоронні території Українських Карпат

Мережа установ та об'єктів у межах лісів Карпатського регіону досить добре розвинена (понад 28% від площі лісів Українських Карпат), і за цим показником карпатські ліси випереджають решту регіонів України. Тому до питання розширення мережі природоохоронних територій треба

підходити обережно і включати до неї лише цінні з наукової і природоохоронної точки зору лісові урочища – праліси, квазіпраліси та природні ліси, а також лісові ділянки, які будуть відігравати роль екологічних коридорів між різними лісовими заповідними масивами.

Відкритий кадастр природно-заповідного фонду України <https://scgis.org.ua/pzf-osm/>

Генсірук С. А. Ліси України / Наук. тов. ім. Шевченка, УкрДЛТУ. – Львів, 2002. – 495 с.

Герушинський З.Ю. Типологія лісів Українських Карпат: навч. посібн. / З.Ю. Герушинський. – Львів: Вид-во "Піраміда", 1996. – 208 с.

Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. – <http://pzf.menr.gov.ua>.

Закон України "Про природно-заповідний фонд України". – <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-12>.

Закон України "Про Червону книгу України". – <https://zakon.rada.gov.ua/go/3055-14>.

Закон України "Про тваринний світ". – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>.

Кагало О. Карпати (Карпатські гори) // Енциклопедія сучасної України: у 30 т / ред. кол. І.М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. – К., 2003–2019. – ISBN 944-02-3354-X.

Мальцев В.І., Чопик В.Л., Ковальчук А.А., Карпова Г.О., Зуб Л.М., Луговой О.С., Крічфалушій В.В. Природа Карпатського регіону України. – Київ: Інститут екології (ІНЕКО), 1999. – 200 с.

Плани лісонасаджень лісгосподарських підприємств України. – <https://www.lisproekt.gov.ua/plani-lisonasadzhen1>.

Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат. – https://zakon.rada.gov.ua/go/998_164.

Червона книга України. Рослинний світ. – Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.

Червона книга України. Тваринний світ. – Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – 623 с.

Climate-Adapt <https://climate-adapt.eea.europa.eu/>.

S.M. Stoyko. V.O. Kopach. Cenetary of Establishment of the Primeval Forest Reserves in the Ukrainian Carpathians. Lviv: Liga-Press, 2013. – 60 p.

Stoyko S.M. (2003) Geographical peculiarities of vertical differentiation of vegetation cover in the Ukrainian Carpathians. Scientific bulletin UNFU. Part 13.3 – P. 43–52 (in ukrainian).